

ÖZGÜR BİR TOPLUMDA BİLİM KİTABI ÜZERİNE

İrfan Yorulmaz*

Paul Karl Feyerabend'in Özgür Bir Toplumda Bilim kitabı, 1999(ilk basım 1991) yılında Ahmet Kardam tarafından Ayrıntı Yayınlarında, İngilizce aslından Türkçeye çevrilmiştir. Yazar tarafından 1978 yılında İngilizce olarak, *Science in a Free Society* adı ile yayınlanmıştır. Kitap 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Feyerabend, fikirlerinin temel noktalarına değinir, ikinci bölümde özgür bir toplumun nasıl olması gerektiğini ve buna dair fikirlerini söyler. Son ve üçüncü bölümde ise kendisine yöneltilen eleştirilere cevap verir.

Bilgi ve bilim düşün tarihi boyunca tartışma konusu olmuştur. Birçok düşünür güncel olarak tartışılan bilgi ve bilim kavramlarını tartışmış ve yeniden tanımlamıştır. Feyerabend'in bu konuda ki görüşleri çok tartışılmıştır. Feyerabend'e göre bilim, bilgiye ulaşma araçlarından(din, sanat vd.) herhangi bir tanesidir. Ancak Rönesans'tan bu yana bilim, bilgi edinme konusunda en doğru ve en kesin yol olmuş ve diğer bütün alternatif bilgi edinme yollarını yadsımıştır. O yüzden bilimin bu hegemonik¹ yapısını eleştirmek çalışmanın ana konularından bir tanesidir. Feyerabend, bu tartışmadan yola çıkarak Özgür Bir Toplum fikrine ulaşır.

Feyerabend, bilginin ve bilim felsefesinin hastalıklı olduğunu düşünür ve her iki disiplinde anarşizmi² bir ilaç olarak kullanması gerektiğini söyler. Burada hastalık tedavi edilmelidir ve bugün ilaca ihtiyacı vardır(Feyerabend, 1999, s.168). Bunu söylerken bilimin *şimdilik* akılsal olmadığını söyler ve yöntemi ret eder. Çünkü akılsal olan standart kurallara bağlıdır. Feyerabend ise bunun tam tersinin doğru olduğunu söyler ve göreceli bir bilim anlayışını savunur. Akıllı tek ve bütünsel bir nitelik, onun yönteminin de tek bir yol izlediği fikri Feyerabend'in karşısına aldığı bir görüştür. Çünkü Feyerabend bilimde bireysel özgürlüğü temel alır ve bu anlamda doğruluğun hiçbir ortak ölçütünün olmadığını ve olamayacağını, bireylerin her türlü bilme tercihleri ve iddialarının sınırlandırılmaması gerektiğini savunur. Kendi ifadesiyle “ne olsa uyar(anything goes)” (Hülür, 2006 s.201). Çünkü Feyerabend'e

---

* Munzur Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

göre her şey bilimin konusu olabilir. Ne olursa uyar ilkesi, dünya üzerinde sabit bit yöntem ya da sabit bir akıllılığın olmadığı ile kimsenin tarih, insanlık ve bilgiyi kendi arzu ve çıkarları için kullanmaması temelinde şekillenmektedir (Yeğen, 2014, s.146).

Bunun yanı sıra bilimsel kuramlara ve yöntemlere tanınan ayrıcalığa da itiraz eder. Feyerabend bilim tarihinde, yöntemin ve aklın kurallarının ihlal edildiği olayları ele alır. Feyerabend'e göre, bilimin içerisinde kuraldan yoksun ve akla uymayan birçok örnek vardır, "bilimde ilerleme ancak kuralların ihlal edildiği olaylar ile olmaktadır." Bu noktada Kopernik Devrimi'ni ve Galileo'yu örnek olarak verir.(Yeğen, 2014, s.143) Genel olarak Kopernik Devrimi, özel olarak ise Galileo'nun konumu kendi zamanlarında hâkim olan kuralları ihlal veya ihmal etmeleri bağlamında ele alınmaktadır.(Hülür, 2006, s.203)

Bilim neden bu kadar ön plana çıkmış, diğer yöntemler bu kadar arka planda kalmıştır? Feyerabend bunun için şöyle der; "bilimin tek başına hüküm sürmesinin nedeni, bazı geçmiş başarılarının yol açtığı kurumsal önlemlerin(eğitim; uzmanların rolü; ama gibi erk gruplarının rolü), rakiplerinin tekrar ortaya çıkışlarını önleyici olmasıdır. Bilimin günümüzdeki egemenliği, sahip olduğu kıyaslanmalı üstünlüğünden değil, yarışmanın onu kazandıracak biçimde düzenlenmiş olmasından gelir(Feyerabend, 1999, s.135-136)". Özellikle medya yoluyla pazarlanan bilim insanları toplum üzerinde çok ciddi etkiler oluşturur. Gazetelere, dergilere, televizyonlara çıkarılan akademisyenler, devletlerin ihtiyaçları doğrultusunda ve bilimin çıkarlarına hizmet etmek ve bilimin nasıl kusursuz olduğundan bahsetmek için programlanmışlardır. Özellikle burada "uzman görüşü" denilerek birçok şey manipüle edilmektedir.

Bu bağlamda Feyerabend, din ve devlet birbirlerinden nasıl ayrısalar, devlet ile bilim de birbirinden ayrılması gerektiğini söyler(bilimin bağımsız ve bütün ideolojilerden uzak olması amaçlanır) ve şöyle devam eder: Bu ayırmanın nedeni basittir: Her meslek, kendi uğraşısının çok ötesine giden bir ideolojiye ve erk güdüsüne sahiptir, demokrasinin görevi de bu ideolojiyi ve güdüyü denetim altında tutmaktır (Feyerabend, 1999, s.199). Feyerabend'e göre demokratik toplumlarda sıradan insanlar bilimi denetleyebilmelilerdir. Çünkü bütün bilimsel çalışmalar doğrudan insanlar içindir. Denetlemeyi insanların kendi aralarında kurabilecekleri komiteler ile

olabileceğini söylemektedir. Boyacılara, muslukçulara hemen hemen herkes güvenilmeyeceğini düşünür ve evimize geldiğinde onların başında mutlaka durulması gerektiği söylenir. Ancak belli meslek gruplarına karşı bu tutum sergilenmez. Çünkü onlar bilimsel temellidirler ve sorgulanmazlar. Feyerabend, kitapta özellikle doktorlar ve eğitimciler örneğini verir. Doktorların yanlış tanı ve tedavileri öyle bir hadde vardı ki artık hastalarına tek bir teşhisle yetinmemeleri gerektiği, başka doktorlara da başvurulması gerektiği söylenir. Ayrıca Feyerabend, insanlar hastanelerde hangi yöntemlerle tedavi edilmesi gerektiğini, kendilerinin karar vermesi gerektiğini söyler. Eğer üfürükçülere inanıyorsa üfürükçüler tarafından, yok bilime daha çok güveniyorsa bilimsel doktorlar tarafından tedavi edilme hakkı vardır. Aynı durumun eğitim alanında da olduğunu söyleyen Feyerabend, öğrencilerin kendi öğretmenlerini denetlemelerini söyler. Eğitim kurumlarında komitelerinde karar verdiği dersler okutulabilmelidir. Örneğin, halk tıbbı, yağmur duası törenleri öğretilmesi gerektiği söyleniyorsa, öğretilmelidir. Uzmanların görüşleri elbette dikkate alınacaktır; ama son söz onların olmayacaktır. Son sözü demokratik olarak oluşan komiteler söyleyecek ve bu komitelerde ağırlıklı olarak sıradan insanlar olacaktır. Ancak sıradan insanların bu türden kararlar için gerekli bilgiye sahip midirler diye sorar Feyerabend. Bu durumun demokrasilerde sorun olmaktan çıkacağını savunur. Okullarda verilecek olan “olgunluk” eğitimi, insanların bu tür kararların almasında en büyük etken olduğunu vurgular. Feyerabend, eğer bu kararlar başarı oranını azaltacak olsa dahi, karar alma işleminin bu şekilde olması gerekliliğini söyler(Feyerabend, 1999, s.117-130).

Bilime eleştirilerin cılız kaldığı, aksine bilime tapılan bir çağda yaşıyoruz. Feyerabend bilginin, bilimin tahakkümünden alındığı, halkın doğrudan bilime dâhil olması gerektiğini söyleyen çoğulcu bir bilim anlayışı savunuyordu. Çünkü Feyerabend, bilimin özgürlüğünü toplumun özgürlüğü için istiyordu. Bu çalışmada görülmüştür ki bilgi üzerinde kurulan tahakküm, toplumun özgürleşmesine en büyük engellerden bir tanesidir. Feyerabend bunun için bir temel atmıştır. Dolayısı ile bunu derinleştirmek ve toplumsallığın “*bilimsel akılcılık*” pençesinden kurtulması için, *Özgür Bir Toplumda Bilim* kitabı temel argümanlardan bir tanesidir.

KAYNAKÇA

- Feyerabend, P. Karl, (1999). *Özgür Bir Toplumda Bilim*. Çev. Ahmet Kardam, Ayrıntı Yay.
- Berberoğlu, Berch (2012). *Klasik ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Saygılı, S. (2011). Paul Karl Feyerabend'din Bilim Anlayışı: Çoğulcu Bilim Kuramı, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2): 83-94
- Yeğen, C. (2014). Feyerabend'in "Bilgi Üzerine Üç Söyleşi" ile "Özgür Bir Toplumda Bilim" Yapıtları Işığında Bilgi Sosyolojisi ve Bilim Üzerine Bir İnceleme, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2): 137- 150
- Erguvan, İ. Deniz. Bilgi Anarşisti Paul Karl Feyerabend, https://www.academia.edu/3528096/Paul_Feyerabend erişim tarihi: 06.01.2016
- Hülür, H. (2006). Bilimde Yöntemciliğin Reddi ve Çoğulculuk: Feyerabend'in Epistemolojik Dadaizmi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt(Sayı): VIII(2), sf.199-218